

ДЬУЛУРҔАН

түһүлгэ дуораана

«ДЫГЫН ООННЬУУЛАРЫГАР» КЫТТЫАХТАРА...

«Дыгын оонньууларыгар» сүүмэрдээһин бүтэһик үһүс түһүмэбэр 27 боотур «Дохсун» стадион-манежка түмсэн хаалбыт түөрт путевканы быһдыастылар.

Күн күрөс быһдыаһаччылары Саха многоборьетын федерациятын президенэ **Алексей Пинигин**, Дьокуускай куорат физическэй култуураҕа уонна спорка Управлениетын начальнига **Эдуард Ефимов**, сүрүн судьуйа **Иван Горохов** эбэрдэлээтилэр.

Маннайгы күн, «Үс төгүл үскэ» **Валентин Афанасьев** (Ньурба) 33 м 75 см көрдөрүүлээх бастаата. **Владислав Попов** (Нам) иккис, **Алексей Уваровский** (Кэбээйи) үһүс; «Тутум эргиргэ» **Алексей Уваровский** 65-тэ эргийэн кыайда. **Арсен Федотов** (Мэнэ Хангалас) иккис, **Алексей Созонов** (Орто Халыма) үһүс; мас тардыһыыга **Владимир Федоров** (Ньурба) бастаата, **Станислав Андросов** (Чурапчы) иккис, **Николай Матаннанов** үһүс миэстэлэри ылаттаатылар.

Иккис күн, оҕунан ытыга **Арсен Федоров** 15 очколаах кыайда, **Валентин Афанасьев** иккис, **Дьулустаан Туприн** (Муома) үһүс; 400 м сүүрүүгэ **Алексей Созонов**, **Тимофей Большаков** (Сунтаар), **Вален-**

тин Афанасьев; хапсаҕайга **Давыд Колесов** (Мэнэ Хангалас), **Алексей Уваровский**, **Владимир Федоров**; таас көтөбүүгэ 140 м ыраахха илдьэн **Николай Матаннанов**, **Алексей Ефимов** (Муома), **Давыд Колесов** миэстэлэтилэр.

Түмүккэ, Кэбээйи боотура **Алексей Уваровский** «3х3», «тутумна», хапсаҕайга миэстэлэһэн, 34 очколаах бастаа; «Дыгын-2018, 2021, 2022» үрүн көмүс призера **Николай Матаннанов** икки көрүнгэ миэстэлэһэн, 40 очколаах иккис; Сунтаартан **Тимофей Большаков** сүүрүүгэ миэстэлэһэн, 40 очколаах үһүс; Үөһээ Бүлүүттэн **Владимир Шологов** 41 очколаах төрдүс миэстэлэһэн, бу сайын «Дыгын оонньууларын» финалыгар кыттыыны ыларга путевкалары ылаттаатылар.

«Дыгын-2022» кыайылааҕа **Алексей Уваровский** бастаагы миэстэни ылан, сэнээрини үөскэттэ. Туругар киирэн ээрин көрдөрдө: «Кыһын Чемпион кубогар ылбыт эчэйиһин оһорунаммын кытынным.

Сөбүлүүр атабым оонньуугар сэрэнэн кытынным. Онтон арылынным. Хапсаҕайга санаа күүһүнэн кииристым. Уолаттар бары да бэлэмнэрэ үчүгэй. Сайын өссө үчүгэй бэлэмнээх, кыахтаах уолаттар күүтэллэр. Эчэйиһтэ суох эрэ тийиһэххэ наада. Чурапчы институтугар 3-с кууруска үөрэнэбин. Дойдубар тийиһтэбим син ыраатта, баран ахтылжаммын таһааран, дьарыктаныахпын, күүс-уох ылыахпын наада».

Сүүмэрдээһиннэр түмүктэринэн, быйылгы «Дыгын оонньууларын» финалыгар кимнээх кытталлара билиннэ: **Дьулустаан Ноговицын** (Горнай), **Артем Дьяконов** (Кэбээйи), **Айсен Ботуев** (Үөһээ Бүлүү), **Яков Дмитриев** (Кэбээйи), **Борис Сдвижков** (Амма), **Алексей Соколов** (Сунтаар), **Николай Обоев** (Ньурба), **Павел Друзянов** (Чурапчы), **Алексей Уваровский** (Кэбээйи), **Николай Матаннанов** (Таатта), **Тимофей Большаков** (Сунтаар), **Владимир Шологов** (Үөһээ Бүлүү).

Сүрүн бириистэр хаһаайыннарыннан, биллэн турар, ким күүстээх, үчүгэй бэлэмнээх, кыайыыга дьулуурдаах кыайыыны ситиһиэбэ.

Баһылай ПОСЕЛЬСКАЯ.
Ааптар хаартыскаҕа түһэриитэ.

сонуннар ситимнэрэ

Сурутуунан бэлэх

Дьонго хаһыаттары, сурунааллары аабыыны көбүлүүр инниттэн сыл аайы бэчээккэ чэпчэтиллээх сурутуу тэррилэр. Ол иһигэр, спорка аналлаах «Дьулурҕан» сыһыарылаах «Забота-Арчы» хаһыакка сурутуу көхтөөхтүк барар.

Ол курдук, Саха Республикатын саахыматка федерациятын салалтата бу көбүлээһини өйөөн, саахыматы сайыннарыыга өгөлөөх, өрүү инники күөҥнэ сылдыар 12 киһиэхэ биһиги хаһыаптытын суруттаран, дьонун бэлэх онордо. Онон **Д. Н. Мосорин**, **П. С. Яковлев**, **С. А. Протодьяконов**, **М. Н. Ноева** уо. д.а. от ыйыттан сабалаан «Забота-Арчы» хаһыаты дьиэлэригэр тутан ааҕар буолуохтара. Итиэннэ хаһыат ыытар үлэтигэр көхтөөхтүк кыттан, саахымат туһунан санааларын суруйалларыгар эрэнэбит.

Манньык үтүө холобуру көрдөрбүт СР Үүнэр көлүөнэбэ анал фондатын генеральной дириэктэрэ, саахымат федерациятын салайааччы **Владимир Анатольевич Егоровка** уонна фонда отделын начальнига **Иван Евгеньевич Сивцевкэ** махталбытын тиирдэбит.

«ГТО-2024 оонньууларыгар» кыайдылар

Сочи куоракка ытыллыбыт Бүтүн Россиятаагы күрэхтэһингэ Саха сириин спортсменнара ситиһилээхтик кытыннылар.

Ол курдук, идэтиһит спортсменнар бөлөхтөрүгэр эр дьонго **Игнатий Чомчоев** бастаата, **Александра Барашкова** иккистэ-этэ. Ити курдук, сана сабалааччылар бөлөхтөрүгэр 40-тэн үөһэ саастаахтарга **Леонид Зырянов** кыайда. Онтон **Дьулус Бубякин** 18-тан 39-гар диэри саастаахтар бөлөхтөрүгэр иккис миэстэни ылла.

Кыайылаахтары уонна миэстэлэспиттэри, кинилэр тренердэрин эбэрдэлиит!

Сарсыардаангы эрчиллилэр сабаланаахтара

Ыам ыйын 8 күнүттэн, спорт төлөһөөх салайааччыта, биллиилээх государственнай деятель **Николай Тарский** төрөөбүтэ 100 сыла туолар күнүттэн республика үрдүнэн сарсыардаангы эти-хааны чэбдигирдэр эрчиллилэр сабаланааллара күүтүллэр.

Сарсыардаангы эрчилли киһи күннээби олоһор сэргэхтик сылдыарыгар, үлэтэ ситиһилээх буоларыгар дьайар күүһэ улахан.

— *Былырыынгы курдук, оҕолор кыра эрдэхтэриттэн чөл, чэгиэн-чэбдик олоххо тардыһалларын инниттэн сарсыардаангы сэрээккэбэ үөрэх тэрлэтэрин кыттыһыннарар санаалаахпыт, —* диир сарсыардаангы эрчиллиини көбүлээччи **Зинаида Афанасьева**.

Санатан эттэххэ, былырын республика үрдүнэн сарсыардаангы эрчиллиигэ 11 тыһ. киһи кыттыбыта.

«Дьулурҕан».

Н. Н. Тарскай 100 сылын көрсө

Николай Николаевич

Ыраабы өтө көрөр, саганы айааччы, киэн билиилээх,

Николай Тарскай 1955 сыллаахха, 31 сааһыгар, Саха сириг спордун, 20-с бэрэссэдээтэлинэн аһаммыта. Кини иннинэ 19 киһи саха спордун салайбыта, оһор истэригэр бырабытыгыты ба бэрэссэдээтэллэрэ: П. А. Ойуунускай, Н. В. Бубякин, А. К. Андреев, Н. С. Емельянов уо. д. а. бааллара.

лээх буоларга — спорка табаарыстыы көрсүһүүлэр хайаан да надаларын таба өйдөөбүт уонна далааһынаахтык тэрийбит.

Тарскай өтө көрүүлэрэ

Саха бырабытыгыты баатыгар күүскэ туруорсан, саха национальнай көрүннэригэр спортивнай разряд нуорматын 1957 с. сэттиньи 14 күнүгэр Министр дэр Сэбиэттэрин уураабынан бигэргэтэритэ. «Мастер спорта Якутской АССР» ол кэмнэргэ Россия субъектарыгар ханнык да уобаласка, кыраайга, республикага национальнай көрүннэргэ «маастар» диэн анал бэлиэлэри онорторо иликтэрэ. Спорт маастара, «Хапсаҕай» тустуу уонна сахалыы ыстаныыларга олохтоммута. Атын дойдулар Союз ыһыллыбытын эрэ кэннэ национальнай көрүннэргэ маастардарын онорторбуттара буолуо, бу эмиэ Николай Тарскай ыраабы өтө көрүүтэ буолар.

Өссө призердарга диэн аһан, түөскэ аһнылар жетоннары (ромбик курдук быһылаах, ортогугар таба ыстанан эрэр ойуулаах, 1-кы миэстэ жетона кыһыл өһнөөх, 2-с миэстэ күөх, 3-с миэстэ от күөбү, бэлиэлэри Москвага онорторбута. Ол жетоннар 20-чэ сыл кыайылаахтарга, миэстэлэспит спортсменнарга туттарыллыбыта. Урут мэтээл диэн суоҕа.

Ол курдук, 1957 сыллаахтан Магадан, Бурятия, Саха сириг хамаандаларын кытта матчевай көрсүһүүнү көнүл тустууга, боксага, штанганы көтөбүүгэ тэрийбитэ. 1958 с. Дьокуускай куоракка Казахстан, Узбекистан республикаларын тустууга хамаандаларын ыһыран, стадионна матчевай күрэхтэһини тэрийбитэ. Дьон-сэргэ көнүл тустуу диэни сөбүлээбитэ, тустуон бағалаах элбээбитэ. Онтон аны бэйэтэ делегация салайааччыта буолан, Орто Азия, Кавказ дойдуларынан, Саха сириг көнүл тустууга хамаандатын илдэ Баку, Ташкент, Алма-Ата куораттарынан табаарыстыы көрсүһэн, эрчиллэн, сайдан кэлбиттэрэ.

Советскай Союз спордун бастакы маастардара баар буолбуттара. 1959 с. көнүл тустууга Россия чемпионатыгар, Российскай Федерация нуруоттарыгын 2-с сайынны спартакиадагыгар Саха сириг спортивнай делегациятын салайааччытынан сылдыбыта. Хамаанда тренердэрин мунньан күрэхтэһилэрин күнүнэн ырыталлара, хамаанда салайааччыларыгар сыал-сорук туруорара, миэстэлэспит спортсменнарын ыһыран эбэрдэлиирэ.

Саха спордун салайыт кэмигэр собуруу биригэ үөрэммит табаарыстарын, Союз биллилтээх тренердэрин ыһыран, улуустарга, университетка, Дьокуускай куоракка — Иван Морозов, Владимир Гуляев, Яков Невретдинов, Владимир Крутьковскай, Аркадий Каранетян элбэх семинардары, күрэхтэһилэри тэрийбиттэрэ. Ханнык бағар көрүн сайдар салаатынан хамаандалар утарыта көрсүһүүлэрин тэрийэрэ, оһон табаарыстыы көрсүһүүлэр

хайыһарга, боксага, штангага, волейболга элбэхтик Дьокуускай куоракка буолбуттара.

Саха спордун кэпсиир бастакы кинигэ

Сахалыы спорт көрүннэригэр, ол аата, национальнай көрүннэргэ 1955 с. туһааннаах тренердэри, специалистары мунньан быраабыла кинигэтин таһаартарбыта. «Национальные виды спорта Якутской АССР» диэн, бэйэтэ ааптар буолбута. Бу быраабыла кинигэтэ туох да улэрийыгыта суох 30-ча сыл устата күрэхтэһи судьуйаларыгар, тренердэргэ туһалаан кэлбитэ.

1960 с. саха спордун кэпсиир бастакы кинигэни «Спорт в Якутии» 3 тыһ. тиражтаах Москва куоракка таһаартарбыта, ааптардар: Н. Н. Тарскай, Е. К. Суровскай, Е. К. Захаров, Е. Д. Кычкин. Саха сиригэр физкультура уонна спорт сайдыытын 40-ча сыллаах хронологията, уһун кэмнэргэ спорт үлэһиттэригэр сирдэтинэр кинигэлэринэн буолбута. Киһи сөбөрө баар, Москвага студеныы сылдыбан 1954 с. «Физкультура и спорт» диэн Советскай Союзка киэнник биллэр спортивнай сурунаал 10-с нүөмэригэр икки хаартыскалаах «Что такое ыстанга?» диэн саха национальнай көрүннэрин туһунан биир балаһаны толору бэчээттэтэн таһаартарбыта. Ол сурунаал аһ дойдуга сахалыы «Хапсаҕайы», «Ыстаныы» көрүннэрин бастакынан биллэрбитэ, омук тренердэру методикаларыгар туһаммыт буолуохтаахтар.

Мин бу сурунаалы Москва куоракка спортивнай сурунааллары көрө сылдыбан эмискэ түбэһэн, букинистическай кинигэ мағаһыныгтан атылаһан ылан илдэ сылдыбын. Бу Н. Н. Тарскай суруйуута сурунаалга тахсыбытын туһунан миэхэ ким да кэпсээбэтэ, оһон соһуччу үөрүү, киэн туттуу буолбута.

Иккиһинэн, сыал-сорук туруорунаан, былааннаан олохтоох ыччаты спорка угуйан собуруу физкультурнай институттарга ытаалабыта. Үөрэнэ барар оҕолору бэйэтин кабинетыгар приемнаан сыал-сорук туруорара, барыларын ханнык көрүннэргэ киэрэллэригэр сайабылыанна суруйтарара, хайаан да бүтэрэн кэлэн дойдуларыгар үчүгэй тренер, эбэтэр учуутал буолалларыгар кэс тылын этэрэ, собуруу бардагына быыс булан үөрэххэ ыһпыт студенаарын кытта көрсөрө, сүбэлиирэ, көмөлөһөрө.

1955 с. ССРС спорка комитетын бэрэссэдээтэлэ С. П. Павловтан туруорсан, Тамбов куораттан — 19, Омскайтан — 5 уонна атын куораттан — 6, ол аата уопсайа 30 спортивнай үрдүк физкультурнай үөрэҕи бүтэрбит специалиһы Саха сиригэр үлэһэтэ ыһтарбыта. Олор истэригэр Николай Битков, Вадим Олимпиев, Леонид Окулов, Мария, Виталий Остроуховтар, Вера Веретельная, Масагутова, Юрий Ознобищев, бары саха ыччаттарын спорка үөрэппиттэрэ, элбэх чулуу спортсменнары бэлэмнээбиттэрэ.

Николай Тарскайы көмүскээн илии баттаһын

1981 сыллаахха саас биһиэхэ, Николай Тарскай бириһингэр көнүл тустууну бүтэһини ытаабыт диэбиттэрэ. Ону утаран, тустууктар айдааны тардыһыт, тойотторгон оройго бэрриллибиппит. Оччолорго дойдуну коммунистическай партия салайан оһороро. Партия эһпитэ сокуон, утарсар быраабын суох. Биһиэхэ «Николай Тарскай «нуруот өстөөҕө», танара оһостон бүтүн, тустуу саалаларыгтан мэтириэтин устун, күрэхтэһини туруорсуман» диэн кытаанах кэмнэр ааспыттара. Хата, баар кэмнэр баары-баарынан суруйуом, сорох убайдар олохтон туораабыттара ыраатта, кэксэ табаарыстар билигин бочуоттаах сынныланна оһороллор, оһон сымыйалыыр, эбэн суруйар кыах суох.

Быйыл Николай Николаевич Тарскай төрөөбүтэ 100 сыла. Бу айдаан 44 сыллаагыта буолан ааспыта.

1980 с. алтынныыга, кэлэр сыллаах республика күрэхтэһилэрин былаанын оһорон салайааччыбар Аляксеев Афанасий Егоровичка киллэрэн көрдөрдүм. Барытын көрөн иһэн тустуу күрэхтэһиитигэр кэлэн былааныгар, өр бағайы сағата суох оһордо, кэбиниккэ уу чуумпу, оһон: «Кэлэр сылтан көнүл тустууга Николай Тарскай аата ааттамат буолла, партия обкома быһаарыт, оһон халандаарга баар аагын сотон кэбис, мин уопускага бардым, кэлэн баран быһаарсыахпыт», — диэтэ.

Николай Тарскай аһ дойдуга «Саха сирэ» диэн баарын биллэрбитэ. Физкультура стратегиятын сөпкө туруоран көнүл тустууну, боксаны, штанганы күүскэ сайыннарбыта. Ол иһин, улуу тренердэр **Дмитрий Коркин**, **Арсен Петров**, **Николай Шамаев** баар буолбуттара, олимпиецтар **Роман Дмитриев**, **Павел Пинигин**, **Александр Иванов**, боксер **Георгий Балакшин**, штангист **Олег Пак** Советскай Союһу аймаабыттара, Олимпиада чыпчаалын ытабыттара. «Азия оҕолоро» спортивнай оонньуулар, физкультура институттара, элбэх саға спортивнай тугуулар... Ити барыта Николай Тарскай өһөтө, стратегията, киниэхэ махтал!

1955 сыла республика спорка комитетын бэрэссэдээтэлинэн аһанат, олохтоох спортивнай специалистары, кадры бэлэмнэһинэн сағалаабыта. Республика оһуоаларын физкультура учууталынан хааччылар сыалтан, уон сыллаах былаан ылыммыт. Собуруу үөрэх министрствотыгар уонна Россия спорка комитетыгар туруорсан, талааннаах ыччаты үрдүк үөрэххэ (Москвага, Омскайга, Иркутскайга, Красноярскайга) ытаалаабыта. Оһор истэригэр, **Егор Габышев**, **Аркадий Емельянов**, **Леонид Кычкин**, **Николай Шамаев**, **Самсон Устинов**, **Ким Золоторев**, **Анатолый Федоров**, **Гаврил Сыромятников**, **Павел Харитонов**, барыта 21 тренер буолар бағалаах оһолору собуруу агаарыта. Кинилэр Николай Николаевич кэс тылын толорон, бары үөрэхтэрин бүтэрэн кэлэн дойдуларыгар ситиһилээхтик үлэлээбиттэрэ.

Николай Николаевич Москва куоракка И. В. Сталин аагынан физкультурнай институтка биригэ үөрэммит **Бурнашев Роман Романовичка**, **Игнатьев Иннокентий Гаврильевичка**, **Кочнев Валерий Пантелеймоновичка** тирэбэрбитэ, сүбэлэрин холбоон физкультурнай хамсааһыны республика бары оройуоннарыгар тэрийбиттэрэ. Ыччаты физкультурунан хабар бағаттан, саха комсомолун бастакы секретарынан үлэһи сылдыбар **Кычкин Егор Дмитриевичтын** тапсан үлэлээбитэ. Ыччат бастакы фестивалын 1957 с. үрдүк таһымна ыһпыттара.

1958 сыллаахха Саха Республикатын нуруоттарыгын 2-с спартакиадагыгар спорт элбэх көрүннэрэ эһи кирибиттэрэ, ыччаты спорт, культура нөһүө түмүү, сүргэлэрин көтөбүү, чөл олоххо түмүү мантан сағаламмыта. Николай Николаевич спорт көрүннэрин сайыннарарга, спортсменнар кылаастарын үрдэтэргэ, дойдуга бэринии-

▲ Саха АССР нуруоттарыгын бастакы спартакиадата. 1956 сыл.

Тарскай диэн кимий?

талааннаах, ирдэбиллээх салайааччы

▲ Дордуулар И.Г. Игнатиев, Е.Д. Кычкин, Н.Н. Тарскай. Москва.

Кыһын, ахсынны бүтүүгэ Афанасий Егорович кабинетыгар ыгыран ылан баран: «Сарсын Министрдер Сэбиэттэригэр Габышев Михаил Проккопьевичка сарсыарда 8:30 мүн. приемна кири. Тарскай туһунан ыйыталаһа, истээр, онтон үлэбэр кэллэххинэ сүбэлэниэхпит».

Мин сарсыарда Совминга эрдэ собуус тийдим, Михаил Проккопьевич туран утары кэлэн дорооболосто, тугу үлэлиирбин, хантан сүбэлэрбин ыйыталаһа, онтон эттэ: «Тарскай аатынан күрэхтэни аны буолбата буолуо. Убайдаргыт айдаараары гыналар (Н. Волков, П. Алексеев Д. Данилов, Н. Гоголев, Н. Неустроев) мин быраатым Анатолий тустуук, билэр инигин? Физкультурнай институту Москвага бүтэрибит. Дьэ, онон эдэр дьон толкуйдаан, бэйэбит туруорсан көрүүхүтүн сөп, биһиги партиялаах дьонноу былааһы утары барбаптыт».

Михаил Проккопьевич олон толкуйдаата, онтон партия обкомугар эрийдэ. Тарскай туһунан кэпсэттилэр, «чэ, аны Тарскай аата тустууга ааттамат буолбут, боппуттар, Афанасий Егоровичка иннэ диэн тигэрт. Эийгин Москвага ыгыта сүбэлэри буолуо, ону бэйэти эиэ», — диэтэ.

Үлэбэр кэллим, Алексеев А.Е. кабинетигар солбуйааччылар Санников Николай Александрович, Кривошапкин Виктор Иванович миһигин кэтэхэ олуоролор, сүбэлэстибит. Саҥа дьыл кэнигтэн миһигин Москвага ыгытар буолдулар. Урукку кэмгэ тэрилтэ салайааччыта хайаан да партия чилиэнэ буолуохтаах эбит, партия эппитэ сокуон, булгучу туолуохтаах. Афанасий Егорович, элбэи сүбэлэтэ: «Игнатиев табаарыһым, бу сайын Москвага Олимпийскай ооньуу буоларынан сибээстэн, Харданг эһэ чуукулатын оңорторон, олимпийскай комитет президентигэр ыһыппытын, Иннокентий Гаврильевич туттарбыта, Н. Тарскай доһоро...»

Тохсунньу бүтүүтэ мин сорудах ылан Москвага көтүм. Таксинан Колпачная уул. 7 тийдим, постпредство бэрэссэдээтэли Игнатиев Иннокентий Гав-

рильевич үөрэ көрүстэ, Дьокуускайга Тарскай дьыалата хайдах баран иһэрин ыйыталаһа, барытын истэ-билэ сүбэлэри. Николай Тарскайдын Москвага физкультурнай институтка биһигэр үөрэммит кэмнэрин кэпсэттэ. Советскай Союз спорка комитетын председателигэр Павлов Сергей Павловичка телефонунан эрийэн кэпсэттэ. Саха уолаттара Бурнашев Роман Романович, Кочнев Валерий Пантелеймонович, Сергей Павлов буолан бары физкультурнай институтка биһигэр үөрэнэ сүбэлэри быттар. Кэпсэти түмүгэ спортсменнар бэйэбит туруорсаргыт ордук буолсу диэн буолла.

1981 сыла саас буолла, партия обкома Тарскай тустууга күрэхтэнигин бүтэнигин кини аатынан ыгытар көнүллээтилэр. Ону уус алданнар, спорткомитет бэрэссэдээтэлэ Протопопов Андрей Андреевичтаах туруорсаннар, дойдутугар Бороҕонно ыгытар буолдулар. Убайдаргыт Данилов Дмитрий Максимович, Волков Николай Николаевич, Бурцев Дмитрий Семенович, Неустроев Николай Петрович, Софронов Давид Николаевич: «Н.Н. Тарскайы сыһа сотолор, сураба биһир кини сыһынан үгсүү түһэрбит, онон хайаан да эдэр уолаттар кытаатын сүбэлэниг, көмүскүбүг», — диһиллэр.

Ол кэмнэргэ республикатаагы спорткомитет икки этээстээх мас дьибэ Орджоникидзе уулусса 21 нүмэригэр баара, билигин «Атлант» маҕаһын буолан турар. Сотору-сотору ШВСМ хоһугар мустан Николай Тарскай албан аатын хайдах көмүскээн, илдэ хааларбытын сүбэлэһэбит. Күрэхтэнибит буолара чугаһыр. Данилов Дмитрий Максимович тэрийитинэн мин суруйбут сурукпун дүүллэстибит уонна Бороҕонно буолар күрэхтэнигэ, тустууктарга, тренердэргэ, судьуйаларга илии баттатан, партия обкомун секретарыгар Г.И. Чиряевка аадырыстаан бизэргэ диэн буолла. Убайдаргыт турмуутара сүрдээх, хайаан да көмүскээн сурукпугар кыайарбытын эрэнэртибит. Бурцев Д.С., Неустроев Н.П., Сидоров К.И., Плато-

нов П.Г., Корякин В.П., Местников А.М., Шадрин А.С., Андреев Ю.С., Софронов Д.Н., Кривошапкин В.И. бааллара.

Сүбэлэһэн баран мин сурукпун эбэн суруйарга Н.Н. Волковка бэрдэригэр. Кулун тутар 4-8 күнүгэр Бороҕонно бараары Чурапчыттан К.С. Постников кэлбигэр, сурукпун учууталбар туттаран кэбистим уонна эттим: «Сарсын сарсыарда тустууктар ыйааһыннанар кэмнэригэр, ыйы-ыйы подпись ылаһын уонна манна куоракка массьынанан ыгытаһын. Обкомна бюро диэн мунуһахтара буолаары турар», — диэн.

Константин Сергеевич илии баттатан, ол күн миэхэ ыһыптытын, илдээн партия обкомугар бастакы этээскэ канцелярияга туттаран кэбистим. Сорох уолаттар ааттарын өйдөөн хаалбыппын: Гоголев Василий, Андреев Юрий, Алексеев Василий, Цыпандин Роман, Коженин Михаил, Ефремов Ефрем, Константинов Анатолий, Рожин Николай, Захаров Иннокентий, Васильев Максим, Дегтярев Дмитрий, Кудрявцев Игорь, Киселев Александр, Константинов Николай уо. д. а.

Үс хонон баран, дьэ биһигини партиалар доһуоруска, Афанасьев Михаил Иванович ыгыран, мөҕүү бөбө буолдулар. Тух киһигиний, партия директиватын билбэккин уонна өссө республика спордун салайса сүбэлэһын. Волков Николай кикпитэ буолуо, кини буочарын мин тутта билбитим, ханна баарый диир. Оччолорго копия устар диэн суох этэ. Сурукпун Николай Николаевич автобус Бороҕонно бараары турдаһына аҕалбыта, онон машинисткаларга да бэчээттэһпэтэбим. Партия дьибиттэн мөһүллэн, аллараа түһэн иһэн профессор, Россия чемпиона Гоголев Николай Антоновиһы көрүстүм. Миһигин Афанасьев ыгырта диэтэ, ааһан иһэн кыратык кэпсэтибит. Алексеев Афанасий Егоровиһы, Санников Николай Александровиһы хаста да ыгыран мөһүттүтэ. Күрэхтэнигин тохторго диэн уураах баарын көрбөтөбүм.

Миһигин, Сафонов Николай Ивановичы, Аргунов Афанасий Афанасьевиһы үлэбиттэн уураталлар диэн сурах кэлбитэ. Онтон балтараа ый буолан баран, муус устар 22 күнүгэр 1981 с. ресспорт комитет бэрэссэдээтэлэ Алексеев А.Е. бирикээһэ М.Е. Друзьяновка, спортивнай отдел начальнигар Н.И. Сафоновка, ШВСМ тренеригэр А.А. Аргуновка, спортинструкторыгар строгай ыгытаһар биэрэргэ диэн тахсыбыта. Үлэбиттэн уһулуохтаах дьону, салайааччыбыт Афанасий Егорович көмүскээн, салгы үлэни хаалбыппыт.

Кэлин истибитим, партия үлэнигэ, биллэр спортсмен, уһун дистанцияларга сүүрэр Охлопков Василий Егорович — Н.Н. Тарскайы холуннан донуос сурук суруйбут, арыгылаан баран Москвага массьынаба

▲ Н.Н. Тарскай кэриэнигэр көнүл тустууга бастакы кубок.

киирэн биэргэ, бэрээдэгэ мөлтөх киһи, онон спортсменнар таһара оностумматыннар, Советскай Союзка элбэх биллэр спортсменнар бааллар, олору кумир оҕонунуннар диэбит. Ону партиябыт салайааччылар сөбүлэспиттэр. Миэхэ коллегаларым, убайдарым, хас бырааһынньык аайы, остуол тула олонор ахтан, санаан ааһаллара. Тарскайы соруйан өлөрүү диһиллэрэ. Данилов Дмитрий Максимович — сахалартан көнүл тустууга бастакы спорт маастара, Волков Николай Николаевич — Тарскай үөрэнээччитэ, тустуу тренерэ, салайааччы, «Спартак» ДСО председателэ Жирков Семен Семенович этэллэринэн, кэтэхэн туран күрүлүү күнүс Москвага түһүрү көһүттүтэ. Өлөрүгэр Николай Николаевич 38 саастаах этэ.

Николай Тарскай диэн кимин өйдүөхтэрэ...

Николай Николаевич Тарскай төрөөбүтэ 100 сылын, республика көнүл тустууга улахан дьонун чемпионата дойдутугар, Уус Алдан улуугар, кини аатынан саҥа тутуллубут Спорт дыбарыаһыгар буолла. Дьэ, дьэндэйэн тыа улуустарыгар суох дыбарыас. Спортивнай комплекс сырдыга, үрдүгэ, ырааһа, кизэнэ, сылааһа, астына көрдүм. Спорт баар буолан, олохтоохторго үчүгэй бэлэх. Дьыбарыас үрдүгэр «Николай Тарскай» диэн аат ыраахтан күлүмүү, сандааран көстөр.

Тустуу иккис күнүгэр табаарыстарбын көрдөһөн, Колодезников Иван Ивановичы уонна Нафанаилов Петр Петровиһы илдэ Чаранайга таһса сырыттым. Уруккуну санаан, тух сана тутуу барытыт диэн, көрө-истэ. Сэриигэ, тыһыла үлэбэтигэр уонна билигин мантан төрүттээхтэргэ Кыһыы 75 сылыгар анаан сквер тутуллубут, билэр дьонум хаартыскалара баарыттан өссө сэнээрдим. Көнүл тустууга Россия чемпионун Аркадий Аманатовы, Дьыһын ооньуунун 7 төгүллээх кыһылылааһын Иван Белолобскайы көрөн соһуйдум, үөрдүм. Республикага биллэр дьон мантан сыдыаннаахтарыттан уонна

биһир кэмгэ Орто Азияга, Ашхабад куоракка үөрэммит Петр Нафанаилов...

Дьэ, онтон 25 сыл анараа өттүгэр, ол аата, 1990 сыллаахха Н.Н. Тарскай турнира чөлүгэр түспүтүнэн сибээстэн республика тустууга чемпионата Бороҕонно буолбута. Олимпийскай чемпионнар Роман Михайлович Дмитриев, Павел Павлович Пинигин уонна Дьокуускай куораттан спорт салайааччылар, тренердэр элбэх буолан күрэхтэһиигэ сүбэлэһыппит.

Николай Тарскай аата төһөөн, уус алданнар үөрүү бөбө, күрэхтэһиини үрдүк таһымнаахтык ыһыптытара. Оройуон салайааччылар тэрийэн уонна Протопопов Андрей Андреевич биһигини арыалаан, ардаһы аннынан Чаранайга барбыппыт. Мин Дмитриев Роман Михайлович сана джип массьынагыгар олуорсон иһэрим, Баатаһайга барар суолтан туораан, тыаны быһыһын баран иһэн суол көлөһөтүгэр түһэммит, батылламмыт, массьынагыт суолга хаалбыта. Биһиги атын массьынага олонор Чаранайга тийибиһпит, олохтоохтор уһун, суон, үчүгэй баһайы сэргэ онорбуттар этэ. «Беларусь» трактор кэлэн, мин Роман Михайлович массьынаһын аҕала барбытым. Кэлбитим, сэргэ турбут, салайааччылар тыл этэ тураллара. Оҕо сааһа манна ааспытын, оскуолага Чаранайга үөрэммитин, онтон собуруу Москвага үөрэнэ сүбэлэһэн, академ ылан үөрэммит оскуолатыгар учууталлаһытын ахтыбыттар. Үлэһит да буолан баран, төрөөбүт алааһыгар таһан сынньанан, дьонугар окко-маска көмөлөһөрүн, күһүн-саас бултуурун, балыктырын, дьонун сүргэтин көрсөн, кэпсэтэн үөрэн-көтөн, дуоһуу сыһынаһын кэпсэтибиттэрэ. Туһааннаах салайааччылар, олохтоохтор мантан ыла Николай Николаевич аата сөргүттүллүбүтүн алааһын сэргэситтэхпит, сквер тутуохпут, олорбут дьибитин ситэрэн оноруохпут, үөрэммит оскуолатын Мемориальной дуоска ыһаан, сайын спортивнай лааһыра да аһахтарын сөбүн эппиттэрэ.

Роман Михайлович тыл этэригэр, кини үөрэнэр кэмигэр институт преподавателлэрэ Николай Тарскайы умнубакка саныы сүбэллэлэрин, студенттар ортолоругар тэрийэр дьобурдаһын ахталларын, онон кини үөрэнэр кэмигэр киниэхэ үчүгэйдик сыһыаннаһалларын ахтан ааспыта. Тыл этэн бүтэригэр, уус алданнар Николай Николаевич алааһын, үөрэммит оскуолатын чөлүгэр түһэриэхтэрэ диэн эрэнэрин эппитэ.

Онтон Павел Павлович спортивнай лааһыра аһылынаһына, кэлэн оҕолорго дьарык ыһытам диэбитэ.

Тугу онорбуттар диэн көрөн баран хомойдум, тух да уларты баһа, кубус кураанар, Николай Николаевич Тарскай диэн кимин билигин да өйдүү иликтэрэ хомолтолоох. Саҥа талылыбыт салайааччыларга эрэнэ хаалабын. Кэтэхэбин, Николай Тарскай диэн кимин өйдүөхтэрэ...

Михаил ДРУЗЬЯНОВ,
улуу тренер Д.П. Коркин
үөрэнээччитэ,
көнүл тустууга ССРС
спордун маастара.

кэпсиэхпин баҕарабын

«Азия оҕолорун» уота өрүү умайыа

«Азия оҕолоро» VIII спортивнай оонньуулар бэс ыйын 25 күнүттэн от ыйын 7 күнүгэр диэри Дьокуускайга ытыллыахтара. Олус кыра кэм хаалла. Бэлэмнэнии үлэтэ күүскэ бара турар, спортсменнарбыт сүүмэрдэнэн эрчиллэ, дьарыктана сылдьаллар.

на кини 19 саастаах, үөрэбин сана бүтэрэн оскуолаҕа учууталынан үлэлэри сылдьар. «Азия оҕолоро» оонньуу факелын Ньурба сиригэр арыалдыт буолан өрө тутан турар. Кини оройуоммут ааттаах спортсменнарын кытары, Ботомойу үрэхтэн Түүкээн үрэхэр диэри, оонньуулар уоттарын нэһиликтэринэн сырытыннаран, Үөһээ Бүлүү делегациятыгар туттарбыттар. Кини-

лэр уоту Түүкээн үрэхэ тынан туоратан илдьэ барбыттар. Бэйэтэ кэпсириинэн, «Азия оҕолоро» оонньуулар уоттарын дьон-сэргэ сир аайы үмүөрүһэ, өрө көтөбүллүүлэхтик көрсүбүттэр.

Биир хаартыскаҕа Үөдэй нэһилиэгиттэн Ханаласка диэри арыалласпыт аҕам атас тара, номнуо олохтон туорабыт, наставник учууталлара **Васильев Владимир Про-**

копьевич уонна **Иванов Василий Тимофеевич** факелы өрө көтөбөн тураллар. Кинилэр өр сылларга нэһилиэккэ, оройуонна спорт уонна физкультура сайдарыгар сүдү кылааттарын киллэрбиттэрэ. Ханалас нэһилиэгэ кинилэр уонна аҕам күүстээх үлэлэринэн, оройуон комплекснай спартакиадатыгар өрүү инники сылдьыбыттар. Аҕам **Жданов Леонид Александрович** Саха Өрөспүүбүлүкэтин физическэй култуураҕа уонна спорка туйгуна.

Дьыл-кэм баран, олох устан иһиэ — «Азия оҕолоро» уота умайыа.

Анжелина ЖДАНОВА,
«Ыллык» пост.
Ньурба, Ханалас.

Оонньуубут уота кулун турар 19 күнүгэр Өлүөнэ очуостарын анныгар сабыллан, номнуо Саха сирин улуустарын кэрийэ, дьону-сэргэни көбүлүү сылдьар. Аны 100 хонугунан, Оонньуулар аһыллыларыгар Дьокуускай куоралпытыгар төннөн кэлиэбэ.

2026 сылга, икки сылынан «Азия оҕолоро» оонньуу ытыллыбыта отут сыла буолуо. Номнуо ааттаах-суоллаах, үрдүк таһымнаах, биллэр тэрээһин буолла. Онтон аан маннайгы кэмнэргэ хайдах этэй..?

Мин дьийтээби альбоммар аҕам урукку хаартыскаларын булан көрдүм. 2001 сыл. Ман-

хаартысканан кэпсиибит

Стёпа «Азия оҕолоро» оонньууга кыттыаҕа

Биһиги оскуолабытыгар араас дьобурдаах, үөрэххэ, спорка, ырыаҕа-үҥкүүгэ ситиһиилээх оҕолор элбэхтэр. Кинилэртэн биирдэстэринэн **Стёпа Попов** буолар.

Кини **В.П. Ларионов** аатынан оскуолаҕа 8 "Б" кылааска үөрэнэр.

Стёпа — тренер **Александр Герасимов** салалтатынан мас-

рестлининэн дьарыктанар. Бастаан республикатааҕы турнирга үһүс бочуоттаах миэстэни ылбыта. Онтон «Азия оҕолоро» курэхтэһиигэ талыыга баста-

кы миэстэлэнэн, Саха сирин сүүмэрдэммит хамаандатыгар киирэн, аны сайын ытыллар оонньууларга кыттар быраабы ылбыта.

Стёпаҕа улахан ситиһиини баҕарабыт!

Анжела БУРНАШЕВА, 9 «Г» кылаас үөрэнээччитэ, "Мэнгэбил" пресс-киин корреспондента.

ахтан, санаан аастахха

Чабыллыбыт Сулус

1960 сыллаахха Саха сирин норуотун спартакиадата ытыллыбыта. Бу курэхтэһии чэрчитинэн Дьокуускай ипподромугар бэс ыйын 19 күнүгэр 59 сүүрүк ат 14 сүүрүүгэ ким быһыйын быһаарсыбыта.

Манна бу күннээҕи ахсыс сүүрүүтүгэр Месяц дьин хара атыр 1600 миэтэрэни — 1 мүнүүтэ 53,2 сөкүүндэ кэлэн, бастакынан бизэтэги ааһан, баайааччытыгар **Николай**

Ситниковка кыайыы өрөгөйүн аҕалбыта. Сүүрдээччи **Шешкин** дьин программаҕа суруллубут.

Аны үс хоноот, Месяц 3200 миэтэрэбэ сүүрэн, ол

күннээҕи бастын бириэмэни көрдөрөр уонна республика рекордун олохтуур — 3 мүнүүтэ 57,8 сөкүүндэ. Уһундук сынньаммакка (бэс ыйын 26 күнүгэр) сүүрүүктэрбит аны

үс эргиргэ — 4800 миэтэрэбэ тахсаллар. Манна эмиэ Месяц бастын бириэмэни көрдөрөр — 6 мүнүүтэ 01,8 сөкүүндэ.

Дьэ, оччолорго алтатыгар сылдьар атыр баайааччытыгар **Николай Ситниковка** утуу-субуу үс кыайыыны аҕалбыт. **Николай Терентьевич** ситиһиитин баар суох кийитэ, тапталаах кэргэнэ **Анастасия Романовна** үллэстибитэ. Оччолорго Саха сиригэр биир бастын ат баайаач-

чы **Николай Ситников**, кини сүрээтин анара **Анастасия Романовна** үөрүүдэригэр Орто Халыматтан **Николай Захарович** уонна **Ольга Романовна Чукровтар** кыттыспыт буолуохтаахтар. Биригэ төрөөбүт **Анастасия** уонна **Ольга** Ханалас Нөмүгүтүгэр **Ильиннэр** дьин кэргэннэ төрөөбүттэрэ. Онтон **Ольга Романовнаны** үгүстэр, биһиги аатырбыт тустуукпут **Захар Николаевич Чукров** ийэтинэн биллэрлэр.

Михаил МОРДОВСКОЙ-Михута.
Бэрдьигэстээх, Горнай.